
LA MEDICINA CATALANA D'ARA FA CENT ANYS

ANTONI ORIOL I ANGUERA

Conferència inaugural del curs 1971-1972
pronunciada el 27 d'octubre de 1971

1. CATALUNYA

Pagesos i menestrals. — El català d'ara fa un segle, diguem-ho d'un cop, era un poble de pagesos i menestrals. Els seus veïns, en canvi, eren, per de prompte, més senyors per un costat, i més rics d'història per l'altre.

El català és un home *aferrat a l'eina*. Treballa, sua, i es fa un passament. De vegades un raconet. Si s'escau, ric del tot. Però, sempre aferrat a l'eina; la rella o la recepta, cavant a l'hort o percutint el fetge... com ens ensenyava a percutir aquell menestral, hortolà i benedictí que es digué Francesc Ferrer i Solervicens.

Poble sa, que no ha tret la rifa. — Ni rifa, ni rifeta. Quan Marañón parla de la unitat espanyola diu: «Interesa resaltar que este renacimiento español no se debió al providencial descubrimiento de América, lotería que toca una vez y nunca más». Doncs bé, al català no li ha «tocat» mai res; ni la rifa, ni Amèrica, ni petroli, ni mines d'or... ni d'argent viu. La troballa més important no passa d'una muntanya de sal a Cardona o a Sant Joan de les Abadesses. Per aquesta raó el català no pot creure en miracles. Ha d'arrencar pa de les pedres i per aquesta aventura li cal aferrar-se a l'eina de treball i tresca que tresca, sua que sua va fent el camí del nostre pa de cada dia. El pagès vestirà indiana o percal. Brusa blava i faixa morada, o pel cap alt gec de vellut encarcarat i de ratlla gruixuda.

Els nostres metges, com els pagesos i els menestrals, s'aferren a l'eina a punta d'alba, i llaura que llaura. Abans es deien Giner i Partagàs i Bartomeu Robert, després Gallarts, Fargas i Esquerdos, ara... el nom no fa el cas, però encara us podria anomenar metges saberuts que viuen aferrats a l'eina vigilant el tros, i llaurant la clientela dia a dia, malalt a malalt.

El jaqué de Madrid, a Barcelona es torna un gec. És que la peça llarga s'adiu per a fer sermons i el gec per a treballar arremangat.

Potser per aquesta raó els nostres Sants porten la llança afilada mentre Sant Isidre ronca al peu d'un arbre. Jo no sé si els angelets li llauraven la terra, però sí que sé que Sant Jordi matava el drac.

Deu ésser per la mateixa raó que Teresa d'Àvila s'extasiava en la contemplació de Crist mentre el nostre Pare Claret tenia durícies a les mans dignificades per un treball quotidià. La darrera conseqüència seria aquesta: els uns viuen de miracle i els altres picant pedra.

Ací teniu front a front Madrid i Barcelona de l'any 1871.

Geografia catalana. — Les coses no passen per qué sí. Margarida Mead ens ha explicat la vida de dos pobles tan diferents com els «Arapesh» i els «Mundugumor», tribus de la Nova Guinea pujades sota influències socioculturals distintes. Els uns són gent de pau. Els altres violents i agressius. Fins en aquest punt les circumstàncies geogràfiques poden condicionar un sistema sociocultural i conformar formes de vida radicalment diferents.

Catalunya és terra fronterera. Jo he viscut en tres països fronterers: Alsàcia, Mèxic i Catalunya. Us podria parlar de certes «pulsions» en comú que farien l'encant d'un antropòleg. Però, jo no he vingut a parlar-vos d'això.

Som gent de pas, de trànsit. Pels Pirineus toquem amb un poble més format, més dens, més carregat d'història immediata. N'hi haurà prou amb citar tres noms: Lluís XIV, Revolució Francesa i Napoleó.

Per l'altre costat, per l'Ebre...

Història. — Jo us podria engaltar les característiques de l'any 1871, però, no em quedaria tranquil. El segle XIXe no és bord i el seu pare natural és el segle XVIIIe. Per la mateixa raó si avui som el que som, podeu pujar-hi de peus, és perquè el segle XIXe ens va deixar un llegat d'encerts i des encerts que els anem paint poc a poquet.

Doncs bé, el segle XVIIIe ens va regalar, no menys! la Revolució francesa i abans el despotisme il·lustrat. Oidà!

Catalunya frec a frec de França ja em direu que podia importar d'allí i exportar d'ací. Vull dir, naturalment, des del Pirineu i a través de l'Ebre.

Proporcions. — Vull parar-me un instant per assenyalar magnituds que podrien escapar. La República Francesa aviat és dit, però cal remarcar que es tracta d'un expedient social sense parió i en tot cas solament comparable a d'altres dos expedients també universals, també eternals: Cristianisme i Marxisme; l'un abans, l'altre després. Tres expedients tornem-ho a dir, de reivindicació social amb contingut igualitari i universals. Diem universals per tal d'assenyalar que tots tres han arrelat als cinc continents i tots tres viuen i viuran *per omnia secula seculorum*.

Sí senyor, d'una manera o d'una altra tots els que lluïm de cultura occidental tenim empeltat al cor, l'esperit de cristià, el de liberal i el marxista. Àdhuc marxista? Àdhuc marxista! La forma és igual, serà cinquena columna o columna vertebral, però, tots portem el marxisme afegit a la tradició cristiana i a la liberal. Encara que molts no ho saben i tal vegada protestin en llegir aquestes afirmacions.

I consti que el català *per se* té més glòbuls roigs que blancs. Vull dir, amb aquesta imatge, que la seva condició gremial el fa més obert a la cèl·lula marxista del què molts es pensen. Inclús els que s'esgar-gamellen dient NO. És que molts encara no s'han adonat de la radical diferència que hi ha entre ésser liberal i demòcrata. Diferència radical si no contradicció. Anotem aquest primer pas; el liberal vol salvar l'individu, el demòcrata el gremi. Sigui aquest gremi o corporació, Acadèmia, Sindicat, Col·legi o Cèl·lula.

FIG. 1. — El liberalisme de la santa trilogia, «llibertat-igualtat-i-fraternitat» ja no s'adiu amb les estructures gremials de les corporacions obreres.

El liberalisme de la santa trilogia, «llibertat, igualtat-i-fraternitat», ja no s'adiu amb les estructures gremials de les corporacions obreres, les que sovint «sacrifiquen» l'individu per tal de salvar-lo. La paradoxa hi és posada intencionadament.

La Medicina a partir de l'any 1871. — Plantem-nos al segle XIXè i tot seguit veurem que a l'altra banda del Pirineu hi brillen dos

estels de primera magnitud. Roc viu i foc nou. Claude Bernard i Louis Pasteur.

Foc viu perquè és tan fort que arriba als cinc continents. Foc nou perquè amb la «Medicina experimental» la nostra medicina i la de tot el món podríem dir que va de part. En efecte, la «Introducció a la medicina experimental» de Claude Bernard ve a ésser tan important com el «Discurs del Mètode» de Descartes, solament que ara el Discurs s'ha projectat sobre l'art galènic.

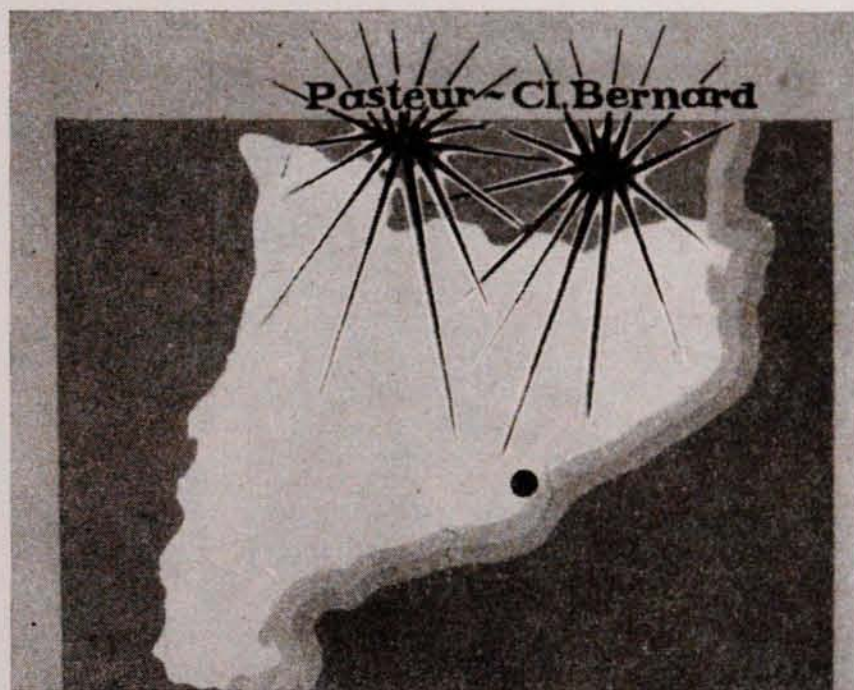

FIG. 2. — Claude Bernard i Louis Pasteur brillen com dos estels de primera magnitud a l'altra banda del Pirineu.

Catalunya mira el cel francès i naturalment crema d'entusiasme. Bull. El contacte fronterer li fa pujar la temperatura vulgues que no. El cap de brot barceloní, febrós d'entusiasme, vol transmetre la bona nova a la joventut catalana. I ho fa. L'adversitat creadora —mai no hi falta— la troba lluitant amb els ressagats que tenim dintre casa. També la troba plantant cara a algun general de volada; Letamendi, per exemple, és un intel·lectual que lluita des de l'altre costat. Per això no encaixa a Catalunya. No s'adapta i com que li sobren llums naturals, se'n va cap a Madrid. Bon viatge!

Els quatre genets de la medicina catalana. — Diguem primer de tot el nom dels quatre capdavanters que ens hauran de servir més tard: Joan Giné i Partagàs, Bartomeu Robert, Valentí Vivó i Jaume

Pi i Sunyer, o si voleu el cap, el cor, el braç i l'esperit de la medicina catalana de les darreries de segle.

Tots quatre els trobarem ben definits i caldrà meditar-los poc a poc si volem entendre la fesomia que tenien les institucions que hi havia a les escriptories del segle XIXe. Entre aquestes institucions destacarem la nostra, l'Acadèmia, per tal d'endevinar el missatge que porta cada un d'aquests quatre genets. Ja ho veurem més endavant.

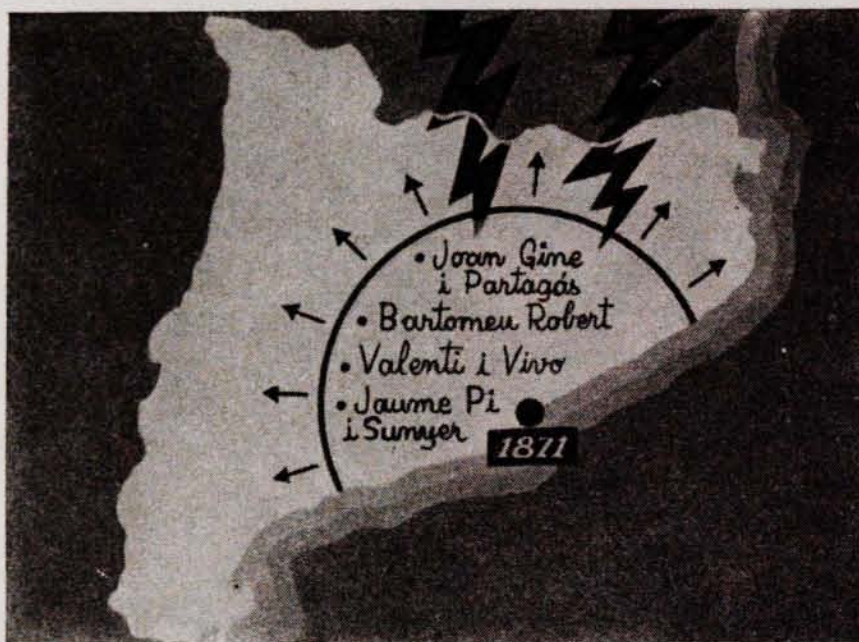

FIG. 3. — Els quatre genets de la Medicina catalana de fa cent anys.

Abans de fer el semblant dels quatre genets, un per un, serà bo de recordar l'ambient del carrer, vull dir el que llavors es respirava a Catalunya. L'home no és sols de carn i ossos: viu en constant transfusió amb la circumstància. Cada terra fa sa guerra, diuen al meu poble, que vol dir que el crit de la terra i el crit visceral es barregen i confonen a la sang de cadascú. Els antropòlegs moderns expliquen que el nostre abismal està pastat amb història i geografia, mig i mig. Fins i tot la gea, flora i fauna les portem arrapades al pit i conjuntament amb la prosòpia de la catalanitat hi va la llengua, els costums, la muntanya de Montserrat i els Arimells del Montseny.

Món artístic. — Els darrers vint anys del segle XIXe Barcelona era talment un carrer de París. I París era el cor d'Europa i el mirall del món. Per aquest carrer llarguíssim «Barcelona-Perpinyà-Lió-París» transitaven els artistes catalans a peu pla. Posarem per cas tres noms que hem elegit per raons diferents: Isidre Nonell, Ramon Casas, Santiago Rusiñol. I per què no Utrillo? I per què no tants d'altres?

Perquè tractem solament de presentar l'ambient barceloní de les darreries del segle XIX.

Poques paraules i prou. Si Nonell hagués nascut a Montmartre tindria un monument a la Plaça Pigalle i una muntanya de llibres parlant de les gitanes. Però, Nonell, «pinta i prou». És un català fet i dret, eixut, amb poca doctrina i molt de pinzell. I cada pinzellada de Nonell sembla un solc llaurat a la terra.

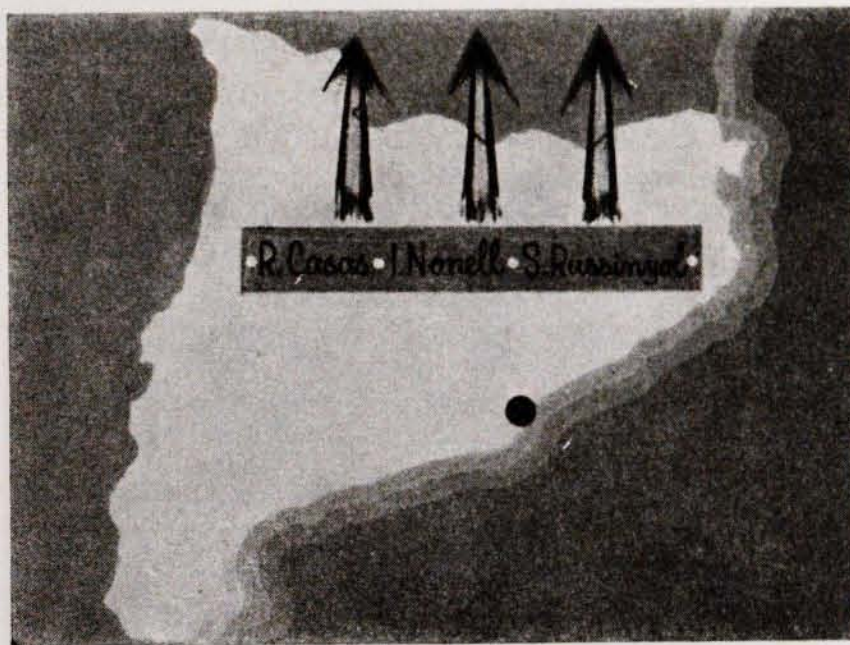

FIG. 4. — Tres artistes catalans de fa cent anys, ben coneguts a França.

De Ramón Casas en transcriure tan sols una parrafada de Gaya Nuño, que diu així: «Este alarde de suavidad es el autor de aquel "Plein air" que se nos antoja como el mejor cuadro del impresionismo francés». Encara avui els carbons de Casas i els grisos finíssims dels seus quadres fan obrir els ulls a més d'un francès que l'acaba de «redescobrir».

De Santiago Rusiñol, menys pintor, més humà, més francès, més català, més tot... ens n'ompliríem la boca explicant anècdotes festives d'aquells temps heròics en què Rusiñol anava del carrer de Petritxol al Sacré Couer, com qui va de la Rambla al Prat.

Qui podrà estranyar-se, doncs, del volterianisme, de l'enciclopedisme o de l'afrancesament amb què sovint hom apostrofà el català del segle passat?

«Afrancesados!» (ens deien), sí, i què? (Mireu si us plau al mapa els corrents culturals).

No es tracta d'un pecat, sinò d'una realitat tan natural com ho és el respirar. El català respira el paisatge i l'època que Déu li ha donat. I Déu l'ha situat als Pirineus, enganxat, materialment enganxat, amb un país d'història tan brillant com és la França que va de Voltaire a Claude Bernard.

Potser estem en pecat mortal per no haver esmentat el reusenc Marià Fortuny, però el fet d'haver mort pels volts de l'any 1871 el fan anterior al nostre temps; per la mateixa raó podria ésser un antecedent de la fornada que acabem d'esmentar.

Seria més fàcil de justificar l'absència de Gimeno, un altre dels pintors catalans que un dia s'hauran de redescobrir amb llums universals. Però, aquest Gimeno era tan casolà, tan pagès, tan artesà, que mai no havia tret el nas més enllà de Tortosa.

Aquesta era la Catalunya, rica i plena, espiritualment almenys, de les darreries del segle XIX.

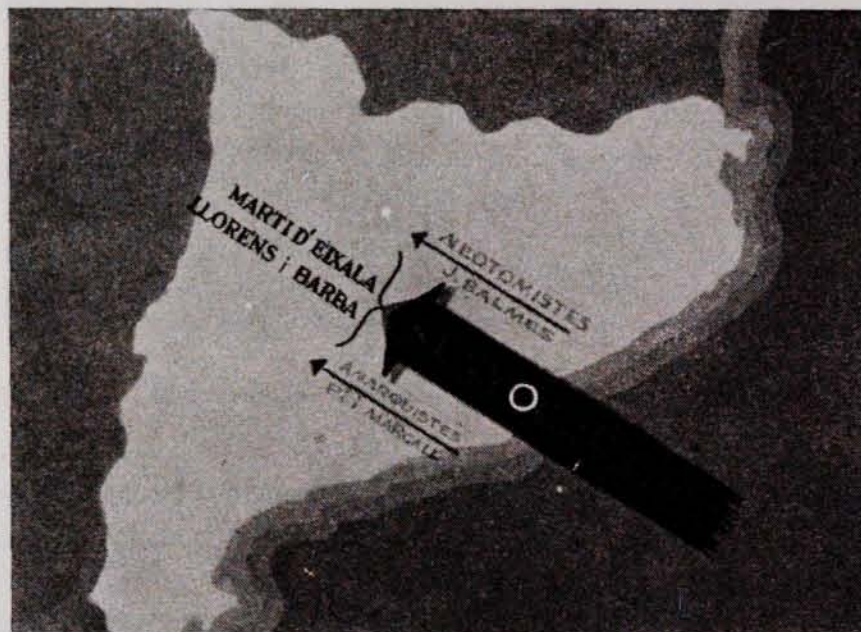

FIG. 5. — Els tres components culturals de la Catalunya de finals del segle passat.

Món cultural. — Des de Raimon Martí d'Eixalà fins a Llorenç i Barba, es dibuixa per tot Catalunya un pensament que s'adiu amb la nostra prosàpia. Dues paraules ens sobraràn per a definir-lo: «Seny i Catalanitat». Diguem-ne filosofia del bon sentit o del sentit comú, que s'adiu com l'anell al dit amb la Puntual del Senyor Esteve, la burgesia expansiva del senyor de Sant Gervasi, el liberalisme xiroi del segle passat, i la sorna del pagès de l'Urgell. Allò dels tres braços, ja és veritat que hi són, però són tres estaments que tenen en comú el seny i la catalanitat.

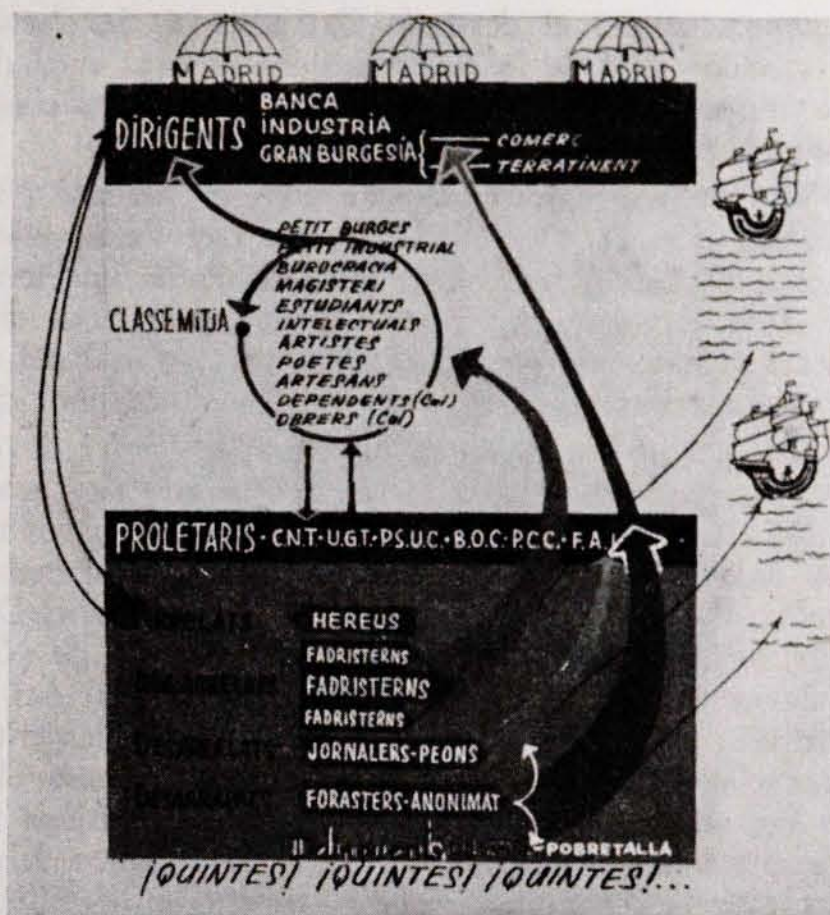

FIG. 6. — Les classes socials de finals de segle a Catalunya.

La nova societat industrial creixerà a l'ombra de Duran i Bas, Torres i Bages... tots deixebles de Llorenç i Barba.

Mireu-vos, remarqueu si us plau a la figura 5, els tres components culturals de casa nostra. Al mig, Seny i catalanitat. A banda i banda d'aquest corrent cultural, diguem-ne predominant, hi corren dos filets recessius que dibuixen les classes socials obligades en tota comunitat. Per la «dreta» hi corre un filet de pensament tradicionalista, diguem-ne neoescolàstic, ben representat pels hereus d'aquell «Criteri» que havia escrit Jaume Balmes. Per «l'esquerra» hi corre un altre filet de pensament, ara rebel, mig tenyit d'anarquisme i proveït d'unes bombes modestíssimes que van des de Pi Margall fins a Ferrer i Guàrdia.

Voldria remarcar una altra vegada que tots junts fan un sol pensament amarat de seny i catalanitat. Vulgui's que no, el contagi de la terra passa dels uns als altres i al fons del fons tots s'assemblen quant a pagesos i menestrals.

Classes socials. — Si ara donem un cop d'ull a la figura 6 que ens transcriu les classes socials de finals de segle, ens adonarem que la

cosa més important per al destí de Catalunya és la classe mitjana. Compareu el color groc de la classe mitjana amb el verd de l'aristocràcia o el roig del proletariat. Noteu sobretot que les classes socials sempre tenen l'arrencada arran de terra.

No us serà gens difícil d'endevinar un fet; pagesos i menestrals pugen a carrera feta. De l'Urgell, la Segarra i el Vallès, ens arriba el millor de cada casa. Són fadrísters que arriben a Barcelona decidits a triomfar. I és així com es fa una Ciutat gran o com diu l'himne sagrat, «rica i plena». Són gent que fugen de l'hereu i del camp, per tal de lliscar suaument pels carrers empedrats de la gran ciutat.

Un fet importantíssim és el que arrenca de la llei de «quintes». Aquesta llei va condemnar totes les classes socials de Catalunya des de l'any 1837. És cert, la llei de reclutament (compra-venda de carn humana) va esdevenir la gran adversitat. Les famílies benestants (Comilles, Güells, Marchs, Girones) van enriquir-se traficant. De vegades amb vaixells, esclaus i minestra, de vegades a l'entorn de «Caixes» de préstecs i Bancs vitalicis que endogalaven sense pietat. Ací teniu dos noms malestrucs: ¡La Paternal! i ¡La Previsora!, dues entitats malfaents que xuclaven els estalvis recollits dia a dia, com els insectes hematòfags fan amb la sang de la presa. La classe mitjana va quedar marcada definitivament. El *dot* de les noies i les *quotes* dels nois van desfer moltes famílies. Sovint el treball honrat d'una família no podia eixugar el cost dels «fills-quotes». Era aleshores que les «paternals» «caixes previsoras» dels senyors benestants (benestants per traficants) tornaven fel les il·lusions d'aquella família treballadora que volia salvar el fill —costi el que costi— de les inclemències derivades de la llei de quintes.

Finalment aquell proletariat que estava condemnat a «servir, servilment», si per dissort l'embarcaven, s'apestaria de paludisme o d'altres malures de mala llei. El cinquanta per cent no tornava, i els altres (malalts del cos i de l'esperit) s'aferraven fàcilment a doctrines anarquistes mal païdes que ingerien a manera de bàlsam consolador.

Efectivament, la gran injustícia social del segle dinovè va cristallitzar a l'entorn dels «quintos» i de les quintes. Les amargors familiars sortien a flor de llavi a l'hora de decidir entre mobilització o quota. Val a dir entre «escorxador o ruïna». En el millor dels casos la tria seguia igualment cruel; entre quatre anys perduts o sis mil rals empenyorats a la Paternal.

Llegiu, si us plau, el treball meritíssim de Núria Sales publicat a Recerques (1970) amb el títol «Servei militar i societat del segle XIXè».

2. MEDICINA

Tornem a la medicina catalana. — La medicina que ens interessa avui és la de finals del segle XIXe, però aquesta s'ha de bastir sobre la Barcelona que acabem de dibuixar. Començarem per assenyalar un fet: El segle XVIIIe havia donat una florida de metges catalans que s'havien escampat per fora de Catalunya. Gaspar Casal, de Girona fa

FIG. 7. — Els metges catalans s'escamparen per la península i França durant el segle XVIII.

cap a Oviedo, Pere Virgili, de Tarragona se'n va a Sevilla, Gimbernat, des de Cambrils recorre Espanya, Pere Mata, des de Reus se'n va a Madrid... Orfila, no para fins a París. Vol dir que la medicina catalana tenia arrels fortes clavades al segle XVIIIe. Més fortes —segons Marañón— que a la resta de la península.

La medicina dels darrers 30 anys. — La cadena de la medicina catalana té molta història: es tracta d'una cadena llarga i de malla forta. Uns quants noms, molt vells d'història, ens convencerien: Ar-

nau de Vilanova, Ramon Llull, Miquel Servet, Gaspar Casal, Pere Virgili, Antoni Gimbernat, per arribar finalment als nostres herois que hauran de donar fesomia a la medicina de les darreries del segle XIXe. Justament la que ara ens interessa.

Hem elegit quatre noms fermes. Noms massa oblidats per la joventut malgrat que eren d'acer trempat a l'aigua i al foc. En farem un perfil de cadascú.

Joan Giné i Partagàs o el «cap». — La imatge que us presento és la que venerava el meu pare. La mateixa que de petit jo no em cansava de mirar fitant l'orla dels metges que havien acabat la carrera l'any de 1876. Patilles frondoses a galta i galta i un no sé què de personatge important. Una mena d'emperador austríac amb fesomia de savi i ulls alhora benèvol i penetrants.

FIG. 8. — Joan Giné i Partagàs

Jo no m'acabava d'empassar aquella barba sense bigotis i aquell aire tan paternal. Devia ésser el patriarca d'aquella joventut entre la qual veia el meu pare just al revés del patriarca, amb mostatxos peluts i barba pelada.

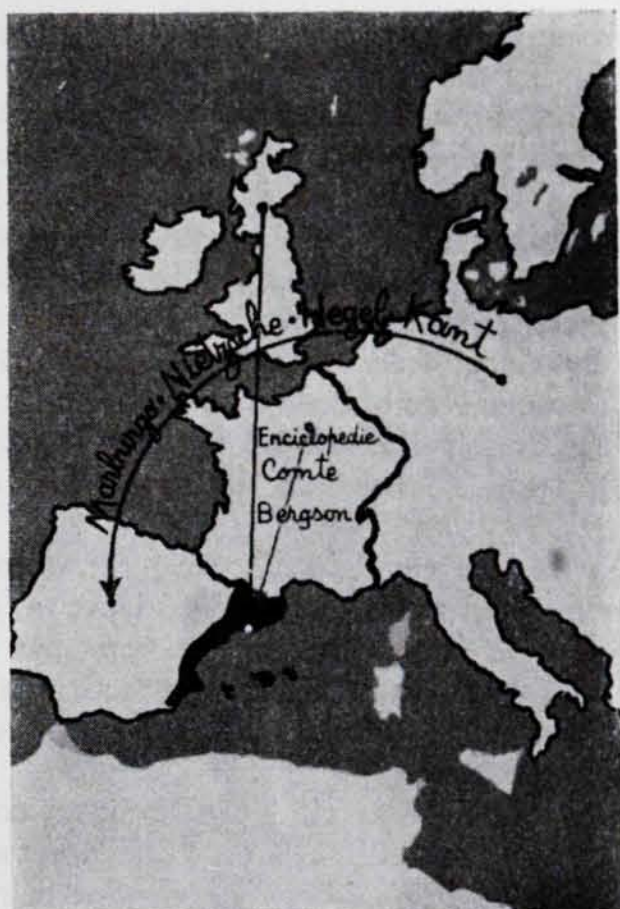

FIG. 9. — La influència cultural francesa era ben marcada en els països catalans.

De tots aquells que hi havia dalt de l'orla, el més saberut, el cap de colla, el savi, savi, eran Joan Giné i Partagàs i tot el que m'explicava el pare bocabadat era una confirmació innecessària. Amb tot, el que avui us puc transcriure de primera mà és allò que he pogut espigolar d'entre els records que servo de les explicacions fogoses del meu pare.

A Giné no li va arribar el torn de la medicina experimental, allò que en podríem dir el gran «viratge» de la Medicina, fet a partir de Claude Bernard. Aquest missatge espiritual ens pervindria més tard a partir de Jaume Pi i Sunyer, i sobretot de Ramon Turró.

Giné era, tot el més, baconià, vull dir que de l'experimentació en tenia un concepte teòric, el que raja d'una observació sistemàtica. Més aviat s'aferrava al positivisme de Comte i al «materialisme» una mica rústic, propi de l'home que toca de peus a terra. En poques paraules, pocs miracles i molta bona voluntat.

La influència francesa era definitiva. Feia la «frenologia» amb resonàncies de Pinel, la toxicologia amb reflexos d'Orfila, la cirurgia de

cara a Lister, però amb basament pasteuriana, la dermatologia pensant amb Sabouraud, la higiene transcrivint la legislació francesa... Tot això sota la trinitat del positivisme, del materialisme i del realisme tot alhora ben girbat amb un filet d'ateisme no gaire ostentós, per tal de no fer mal a la clientela. Els seus homes; Bacon, Spencer, Comte... Al llarg dels temps fa fredat veure amb quin entusiasme predicaven doctrines que han esdevingut intrascendents. O almenys que han estat transcendides.

Tanta era la influència francesa sobre els nostres herois que un dia van decidir (juntament amb Bartomeu Robert) de traduir la «Patologia celular» (de Rudolf Virchow) i no se'ls va ocórrer res millor que servir-se de la traducció francesa. Una traducció d'una traducció. ¡Lloat sia Déu!

Per tal d'exaltar la seva condició d'home ferm, d'*home de voluntat*, ell mateix deia sovint: «Giné és fill de Giné i prou», cosa que no era certa si ens atenem a la forta devoció que tenia per la cultura francesa i la influència que aquesta va exercir sobre la seva formació. Seria més exacta la sentència si deia: «Giné és fill de la seva gran voluntat... pastada amb llibres francesos»

Com a bon artesà que llaura nit i dia ¡quantes coses va fer, Déu meu! Al revés del cavall d'Atila, allí on Giné posava el peu, creixia una organització. Feta i dreta. Revistes de Medicina, Institucions, Acadèmies i «naturalment» aquell «Laboratorio» que havia d'ésser l'antecedent cultural de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques que avui ens interessa. Ja veurem com el va defensar... amb el cap.

Metge general, Pantíatre per excel·lència, no va excursionar més enllà de la seva feina. Lleial a la professió, rares vegades se sortia de les fronteres de la Medicina. Cal remarcar el fet perquè el temps i l'ambient s'adeien a l'enciclopedisme. Tal Letamendi. També s'adeien amb la política. Tal Robert.

Giné i Partagàs va ésser fidel a la medicina, transformant-la gairebé en la seva amant. Això sí, cal insistir, era un autèntic Pantíatre que passejava el seu «positivisme» des de la pell de l'home fins al cervell, passant per la fisiologia i la cirurgia. Dermatòleg, psiquiatre, anatómic, cirurgià... tot el que volgueu.

Entre les seves divagacions paramèdiques (que avui en diríem la ciència ficció) el meu pare tenia en lloc preferent «Un viatge a cerebrópolis» i d'allí n'havia pouat frases ocurrents que sovint les engaltava a l'auditori com si es tractés de sentències gregues.

Va donar la cara als dos problemes mèdics de l'època. Guerra a la «colegiación obligatoria» i «delenda» a la Facultat vella, la que marxava més o menys encarrilada des de les velles sales de l'Hospital de la Santa Creu. Giné i Partagàs va propiciar tots els arguments a

l'abast per a recomençar la tasca d'una Facultat nova que ell no va arribar a estrenar.

En resum, un cap assenyat. Un organitzador eficient, i sobretot l'esperit rebel que indirectament va posar la primera pedra a la nostra Institució quan ja es deia Acadèmia i Laboratori.

El Dr. Bartomeu Robert o el cor. — Els que el van conèixer frec a frec el recorden ¡tots! amb la boca oberta. S'emportava la gent, embadalia els alumnes, es feia estimar. Era un histrió, tan ferm que

FIG. 10. — Retrat del doctor Bartomeu Robert fet per Ramon Casas.

quan explicava la lliçó feia teatre; en comptes d'explicar la malaltia la «representava». El dia del Parkinson, per exemple, tremolava com un parkinsonià, el dia de l'hemiplexia arrossegava la cama com un segador que amb la dalla talla l'alfals.

Si per a classificar les parèsies o les tabes no en tenia prou amb l'entarimat, sortia a caminar pel llarg de l'aula abarrotada de deixe-

bles que contemplaven l'espectacle embadalits. I així explicava dia a dia, les disàrtries, els dolors, les fàcies ...tot ho donava barrejant la dicció i l'acció. D'una manera especial la lliçó de l'hemiplèxic sembla que havia esdevingut apoteòsica.

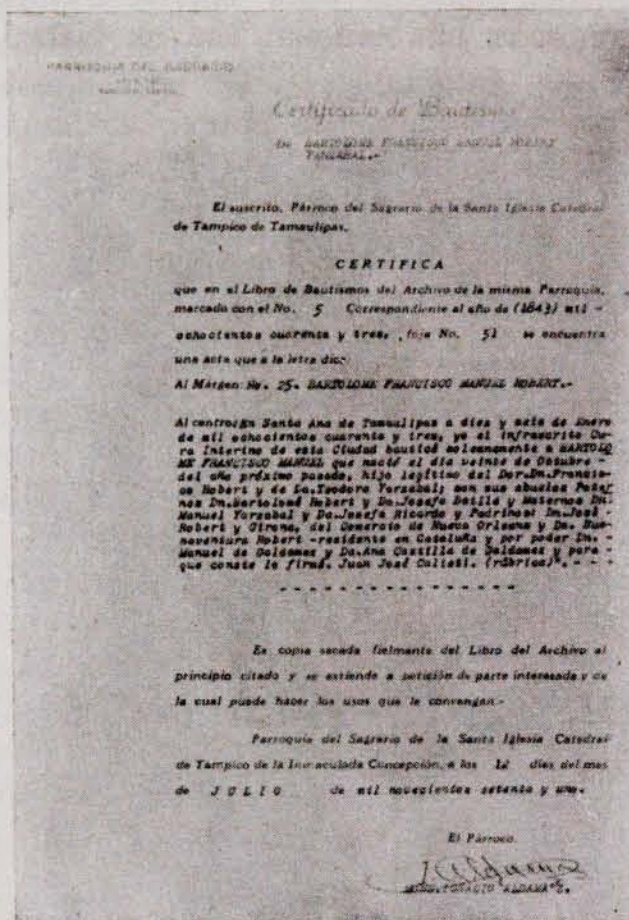

FIG. 11. — Certificat del bateig de Bartomeu Robert, extès a Tampico.

Aquest home excepcional havia nascut a Tampico. Ací teniu el lloc que ell freqüentava de minyó. Ací teniu (fig. 11) l'acta de naixement que us deixo com a record. Ací teniu les riberes del riu Pànuco desbordades tan seguit, llavors i ara (fig. 12).

Tinc pressa, però, per esborrar una anècdota molt coneguda, massa, perquè a més de no ésser certa li fa poc favor. ¡L'anècdota de la calavera! No és veritat que un dia anés a Madrid amb un cap de mort a fer saber als diputats de la Cort que el català era superior a l'espanyol. La veritat, és aquesta; l'any 1898 era President de l'Ateneu

FIG. 12. — El riu Pánuco, desbordat a Tampico.

Barcelonès i per tal de donar-li relleu científic va anunciar un curs d'Etnologia que havia de professar ell mateix. La primera lliçó va ésser mal interpretada per molta gent. Un comentarista de l'època deia: «Comentadísima fue en toda España la conferencia dada en la noche del día 14 de marzo de 1898 en el Ateneo barcelonés. En dicha conferencia el doctor Robert hizo el estudio de las cabezas de distintas regiones de la península y afirmó que Cataluña pertenecía al rango de cabeza privilegiada». Fals, totalment fals. En honor a la veritat vull remarcar que Bartomeu Robert mai no va dir que la closca del català fos superior a la de la resta de la península. Els homes públics sovint són víctimes d'aquestes tergiversacions i els periodistes els fan dir coses que no han pensat mai. Sí, és cert, que Robert va voler estudiar al català etnogràficament i també és cert que a la primera lliçó del curs d'Etnografia (per desgràcia també la darrera) va portar una calavera a l'Ateneu i com Hamlet (histrió que era) amb la peça a la mà feia entendre els índex cefàlics subratllant el tipus predominant a casa nostra (mesaticèfal, deia ell), però tot seguit afegia (textual): «Aquests índexs poden servir només per a distingir una raça d'una altra però mai no podran significar ni traduir superioritat ni inferioritat». ¡Perquè vegeu com es deformen les coses que ens arriben a través d'un periodista!

Aquest home extraordinari, Batlle de Barcelona, Diputat a Corts, President de la minoria parlamentària, President de la Reial Acadèmia de Medicina (durant quatre biennis consecutius)... i tot el que

vulgueu, va ésser també President de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques. No faltaria més! ¡Tres biennis!

L'any 1870 va haver-hi una epidèmia de febre groga i el seu desfici (tan sols paral·lel a la seva eficàcia) va fer que el condecoressin amb la gran Creu de Carles III. Creu que a diferència d'altres de la seva pell, no va retornar. Tampoc la va lluir gaire.

Era naturalíssim que Robert ens deixés d'una manera histriònica... com quan feia càtedra magistral. Les coses van anar així. Els metges municipals de Barcelona (això passava el dia 10 d'abril de l'any 1902) van oferir-li un sopar. A l'hora del brindis va aixecar la copa per agrair el banquet. Tothom dempeus anava disposat a sentir una altra oració que no va arribar a fer. El cor se li va parar en sec, amb la copa als dits i la paraula als llavis. I va quedar cos present sobre les tovalles blanques del banquet.

Entre les visites d'aquella tarda (al seu despatx) hi havia anotat el nom d'un malalt caríssim: *Mossèn Jacint Verdaguer*. No trigaria en seguir-lo.

FIG. 13. — Monument al doctor Robert, a la plaça de la Universitat.